

IZRAELSKJE ORUŽANE SNAGE

Poslednji rat na Bliskom istoku još jedanput je privukao pažnju svetske javnosti prema oružanim snagama (OS) Izraela, koje i dalje silom pokušavaju da održe okupirane teritorije Egipta, Sirije i Jordana.

Kratka pregled razvoja

»Izraelske odbrambene snage« i li Tzeva Haganah le — Israel (skraćeno Zahal) od ustanovljavanja jevrejske države Izrael, godine 1948, razvije su se u jednu od najsvojevršnijih OS, na principu milicijskog sistema. Zahal potiče iz ilegalnih organizacija za samozaštitu i sigurnost jevrejskih doseljenika — cionista u Palestinu, a prve organizacije ove vrste ponikle su još početkom ovog stoleća. Osnovno jezgro budućih OS — Haganah formirano je, međutim, tek 1921, i od tada se ova podzemna vojna organizacija razvija uporedo s nastajanjem i širenjem drugih čelija novog jevrejskog društva, privrede i države u Palestini. Iako je organizacija Haganah bila dobrovoljačka, ona je u razdoblju britanske vladavine u Palestini (1919—1949) okupila u svojim redovima većinu svih za vojnu službu telesno sposobnih jevrejskih doseljenika. U njenim okvirima je jevrejska manjina u Palestini (godine 1945. brojala oko 500.000 ili 1/3 celokupnog stanovništva) razvila ilegalni sistem stal-

no spremne vojne rezerve, s operativnim jedinicama na nivou voda i četa. Sa ovim sistemom nerazdvojno je bila povezana civilna zaštita, u kojoj je učestvovalo skoro svo preostalo jevrejsko stanovništvo. Haganah je uporedo gradila nova i obezbeđivala već izgrađena utvrđena naselja, ostvarujući na poseban način ideju »naoružanog naroda«, koju su propagirali pripadnici levih socijalističkih struj cionističkog pokreta. S druge strane, Haganah je tesno povezivala proizvodnu (pre svega, poljoprivrednu) delatnost sa vojnom odbranom. Prve stalne udarne jedinice (9 četa Palmah) u časovima mira izdržavale su se poljoprivrednom proizvodnjom u kibucima (komunama).

Na vojnom planu Haganah je razvila i posebnu vrstu partizanskog ratovanja. Njene operacije u Palestini bile su usmerene protiv poluregularnih i drugih jedinica i grupa arapskog stanovništva, a 1945—1947. i protiv regularne britanske armije, koja je nadzirala najveća naselja i sve značajnije stratezijske tačke u zemlji. Pošto u Palestini nema šuma i veoma je malo prirodnih skloništa, Haganah je ratovala, pre svega, noću u manjim grupama, primenjujući najčešće zasede i diverzantska dejstva.

Delovanje »zvaničnih« vojnih organizacija dopunjavale su dve »ilegalne« terorističke organizacije.

Pored masovnog učešća jevrejskog stanovništva, naglašene ofanzivnosti i agresivnosti, usklađenog dejstva u manjim grupama i jedinicama — današnja izraelska armija nasledila je od svoje prethodnice i mnoga druga obeležja. Među ovima su i neformalni odnosi između vojnika i starešina u jedinicama (retko pozdravljanje pretpostavljenih rukom, oslovljavanje imenima, uprošćeno i u detaljima individualizirano oblačenje, itd.), zatim sivojevrnski odnosi jednakosti između oficira, podoficira i vojnika, i dr. Bezuslovna funkcionalna podređenost u izvršavanju vojničkih dužnosti retko se »preliva« na nivo međuljudskih odnosa. Na ovakav razvoj nesumnjivo je uticala i reformistička socijalistička (socijaldemokratska) ideologija najznačajnijih stranaka u Izraelu, te povezanost Haganaha s pokretom seoskih komuna (kibuca).

U stvaranju izraelskih oružanih snaga najznačajniju ulogu odigrao je socijaldemokratski deo cionističkog pokreta. Početna premoć levih socijalističkih struja unutar Haganaha pretvorila se kasnije u vojno-političku koaliciju više stranaka i grupa, a, u skladu s tim, uvedena je i podela komandnih položaja između političkih stranaka i grupa. Među njima je dominirala najveća i još uvek vladajuća socijaldemokratska stranka Mapai.

Nakon pobeде antihitlerovske koalicije cionistički pokret u Palestini imao je dva osnovna vojno-politička cilja: a) partizanskim ratovanjem i drugim oblicima otpora prisiliti britansku kolonijalnu vladavinu na povlačenje iz Palestine; i b) osigurati opstanak i jačati nezavisnu jevrejsku državu koja je nastajala na račun arapske većine.

U svom prvom obliku, do 1948, cionistički pokret je i antikolonijal-

ni i oslobodilački. Međutim, posle iznuđenog povlačenja Britanaca iz Palestine (14. maja 1948), jevrejska naselja počinju da napadaju jedinice regularnih armija arapskih država, koje organiziraju, naoružavaju i neke neposredno vode (komanduju) Britanci. Tako je prvi izraelsko-arapski rat 1948. godine dobio u očima jevrejskog stanovništva značaj pravednog odbrambenog, svenarodnog antikolonijalnog rata za sopstveni fizički opstanak. Zato u Izraelu i nazivaju rat iz 1948. godine »narodnooslobodilačkim ratom«. To je bitna činjenica koja i danas u znatnoj meri opredeljuje odnos većine Izraelaca prema svojim oružanim snagama. Međutim, izraelsko delovanje na Bliskom istoku i drugde već odavno je izgubilo nekadašnji blagi antikolonijalni i antiimperijalistički karakter. U međuvremenu, suštinski se izmenio i odnos vojne i privredne moći na Bliskom istoku, kao i odnos između kapitalističkih velesila i arapskih zemalja. Posle 1967. fizičko uništenje jevrejske države nije više zvanični cilj susednih arapskih država.¹

¹ Tačnije, tog cilja su se nakon poraza 1967. godine odrekli Egipat i Jordan, Liban je to implicitno uradio mnogo pre, isto tako i Tunis. Sirija je prihvatanjem američko-sovjetske rezolucije Saveta bezbednosti od 22. oktobra 1973. godine posredno priznala pravo Izraela na opstanak. Egipat, Jordan i Sirija uslovljavaju ta svoja priznanja pravednim rešenjem pitanja palestinskih izbeglica, a kao preduslov početka normalizacije odnosa zahtevaju povlačenje izraelskih jedinica sa svih okupiranih teritorija. Vraćanje palestinskih izbeglica, koje pri tome zahtevaju arapske države, može, pak, biti nespojivo sa opstanom Izraela u njegovom sadašnjem obliku. Ipak, Libija, Alžir, Sudan, Maroko, Saudijska Arabija i neke druge arapske države, te Palestinski oslobodilački pokret, još uvek zvanično odbijaju zajednički život za Izraelom.

Međutim, ove *objektivne promene* su veoma malo uticale na *subjektivna opredeljenja* većine izraelskog stanovništva. Ono se, i pored svoje vojne superiornosti, oseća i dalje ugroženim, i pravu garanciju svog opstanka vidi jedino u oružanoj sili. U tome je, u velikoj meri, jedan od glavnih izvora borbenog morala izraelskih vojnika. U tome vidim i osnovni izvor raskoraka između ocena svetskog javnog mnjenja, pre svega stavova naprednih sila u svetu, i podrške koju većina Izraelaca daje ekspanzionističkoj politici svoje vlade.

Osnivanjem nezavisne države Izrael dotadašnje tri autonomne vojne organizacije (Haganah, Palmah i NMO) udružile su se u jedinstvene oružane snage *Zahal*. Dobrovoljno učešće u vojnim jedinicama zamenila je zakonom utvrđena opšta vojna obaveza za muškarce i žene, a iz navedenih struktura razvila su se tri osnovna elementa vojnog sistema savremenog Izraela regularne jedinice, mobilna rezerva i civilna zaštita.² Sledeća značajna promena, nakon 1948. godine, bila je u prekidanju ustaljene institucionalizirane veze između naoružanih formacija i političkih stranaka, i »depolitizacija« armije. U razmerama višepartijskog političkog sistema ova »depolitizacija« se ogledala u tome što je profesionalnim vojnim licima zabranjeno

² Palmah je sa oko 2.000 profesionalnih pripadnika postao jezgro regularnog dela OS, a iz Haganaha (45.000 pripadnika) razvio se celokupni sistem brojne i stalno spremne rezerve. Osim već pomenutih vojnih formacija, delovali su, takođe, dve terorističke grupacije. Godine 1946. celokupni podzemni sistem vojnih organizacija, osim CZ, obuhvatao je preko 70% jevrejskog stanovništva u Palestini (Amos Perlmutter, »Military and Politics in Israel«, New York, 1969, str. 45—50).

delovanje u političkim strankama, i što su zvanično ukinuta politička merila u napredovanju oficira (osim na najvišem nivou). Objektivizirani lični kvaliteti oficira, posebno njihova stručna osposobljenost, postaju osnovno kadrovske merilo. U stvari, i dalje su se zadržale neformalne političko-ideološke veze vojne organizacije i vladajuće socijaldemokratske stranke, posebno između vrhova ovih struktura. Teško je čak i zamisliti da bi na najviši komandni položaj došao poznatiji simpatizer neke manjinske operacijske političke stranke, posebno sa krajnje levice. Zahal je u blagom obliku, takođe, preuzeo elemente reformističke socijalističke (socijaldemokratske) ideologije vladajuće stranke. Pa, ipak, o profesionalnom delu Zahala možemo govoriti kao o dosta dosledno izvedenom modelu profesionalne, tehno-kratske i »vanpartijske« armije³ koja se *javno predstavlja* kao »naoružana sila celokupnog društva, izrasla iz samog naroda«. S obzirom na to da je ovde reč o oružanim snagama jednog klasnog društva koje igra ulogu eksponenta i

³ U poslednjih 25 godina samo šestorica rezervnih ili penzionisanih oficira otišli su u »politiku« i postali ministri vladajuće koalicije. Najpoznatiji među njima su generali: Moshe Dayan (Moše Dajan), Yigal Allon (Jigal Alon), C. Bar-Lev (Haim Bar-Lev), Ichak Rabin (Isak Rabin) i M. Carmel (M. Karmel). U većini izraelski oficiri se nakon penzionisanja zapošljavaju u državnoj upravi, državnim, zadružnim, sindikalnim i privatnim preduzećima, te na visokim školama. Slučaj generala Sharona (Šarona) je aktuelizirano pitanje političkih aktivnosti rezervnih starešina. Taj general je posle rata 1967. premešten u rezervni sastav, nakon čega je organizovao desničarski blok političkih grupa »Likud«. U ratu 1973. ponovno je aktiviran. To je neposredno unelo u višu komandu trzavice između vladajuće partije i opozicije.

produžetka Zapada, jasno je da se tim frazama zvanične ideologije prikriva stvarno stanje. U stvaranju takve naoružane sile, vladajuća stranka, pre svega njen dugogodišnji vođa Ben Gurion, htela je svojevremeno izbeći dve krajnosti: jednu — o levičarskoj usmerenosti, politiziranoj, pravog narodnoj vojsci, i drugu — o zatvorenoj i od društva izolovanoj profesionalnoj i konzervativnoj vojnoj kasti. Zato su u odnosima između armije i političkih stranaka utvrđena sledeća načela:

— podređenost vojske civilnim političkim organima;

— stalni nadzor nad armijom, koji izvršava civilni ministar odbrane;

— krajnje centralizovani sistem vojno-političkog odlučivanja u maloj grupi civilnih i vojnih rukovodilaca.

Međutim, stvarna uloga naoružane sile, pre svega njenog profesionalnog dela, znatno prelazi granice određene ustavom i zakonom. Uticaj vrhova armije ima materijalnu podlogu i u sledećim činjenicama:

a) oružane snage su integralni i nedomestivi deo izraelske države; b) oružane snage su najveća, najbolje organizirana, najmodernija i najefikasnija ustanova u Izraelu; c) oružane snage imaju široke prerogative u domenima državne bezbednosti, spoljne politike, upravljanja okupiranim teritorijama, rada sa doseljenicima itd.; d) oružane snage troše veliki deo zajedničkog nacionalnog dohotka, spoljne pomoći i zajmova, te iznad 40% državnog budžeta. Zahal i odbrambena industrija su najveći poslodavci u državi, najveći uvoznici, a odbrambena industrija je takođe značajan izvoznik. Konačno, oružane snage imaju uticaj i ugled koji pre-

vazilaze uticaj i ugled odgovarajućih civilnih organa.

Sve bi to objektivno bilo dovoljno da Zahal preuzme aktivnu i dominantnu političku ulogu u državi. Slične težnje je svojevremeno Ben Gurion presekao odstranivši dva šefa Generalštaba (Yadina i Makleffa), ali je poznato da je neke vojne napade i druge akcije Izraela iznudilo vojno rukovodstvo, iako je to bilo u suprotnosti sa širim političkim interesima države. Ipak, sistem premoći politike nad vojskom održao se i dalje; Izrael nije zahvatio trend vojnih režima. Osnovni razlog tome je najverovatnije u činjenici što se »iznutra« militariziralo celokupno izraelsko društvo, a takođe i njegovo političko vođstvo. Na toj podlozi, pod spoljnim plaštom civilne nadmoći i politički »neutralne« armije, razvila se i povezanost među političkim i vojnim vrhovima.

U ovoj maloj i stratezijski osetljivo lociranoj državi, delovanje unutarpolitičkih faktora je tesno povezano i na više načina se prepliće sa spoljnim faktorima u njenoj blizini i daljoj okolini. Geopolitički položaj Izraela, do juna 1967. godine, bio je, naime, izrazito nepodoban za uspešnu odbranu zemlje (940 km duga granica, većinom u polupustinji i pustinji, bez prirodnih prepreka, najuži deo države 10 km, koncentracija 45% stanovništva i 80% privrednih potencijala na uskom pojasu blizu granice itd.).⁴ Stanovništvo i mobilizacijski potencijal susednih arapskih država više od dvanaest puta prevazilazili su odgovarajuće brojke u Izraelu. Vojno-politička doktrina Zahala je smatrala (i još danas smatra) da su

⁴ Pogledati članak Milana Vege: »Izraelske oružane snage«, Vojno delo, broj 5/1971.

smrtno neprijateljstvo arapskih država i njihova odlučnost da fizički unište jevrejsku državu nepromenljivi činoci, bez obzira na povremene suprotne izjave arapskih vođa.

Polazeći od takvog geopolitičkog položaja i njegove subjektivne ocene, izraelsko rukovodstvo je razvilo i odgovarajuće OS i njihovu strategijsku doktrinu. Njene glavne značajke su sledeće: a) maksimalna mobilizacija skoro celokupnog ljudskog potencijala države; njegovo stalno uvežbavanje i pripravnost; b) maksimalni razvoj tehničkih rodova na visokom tehnološkom nivou, kojima bi se parirale prednosti većeg ljudskog potencijala neprijatelja. Posebnu pažnju posvećuju vazduhoplovstvu, oklopnim i padobranskim jedinicama, elektronici i raketama; c) do krajnosti razvijena doktrina napada, takozvana »aktivna mobilna odbrana« na teritoriji neprijatelja; i d) dostizanje što višeg stepena samostalnosti u proizvodnji oružja i vojne opreme.

Međunarodni odnosi Izraela su snažno uticali na vođenje takve vojne politike, pre svega u pogledu naoružanja. Stalni činilac međunarodnih odnosa Izraela bila je i ostala velika materijalna, moralna i politička podrška jevrejskih zajednica iz većeg broja razvijenih kapitalističkih država, među kojima su najznačajnije jevrejske zajednice i privatni kapital u Severnoj Americi. Otuda je Izrael u poslednjih 25 godina dobio blizu 15 milijardi dolara, što je omogućilo intenzivno doseljavanje Jevreja iz drugih delova sveta. Značajan izvor već formiranih vojnih kadrova za Zahal bile su i države istočne Evrope, pre

svega Poljska i SSSR, a i Jugoslavija.⁵

Suprotno ustaljenim odnosima sa jevrejskom »diasporom«, menjala se i službena spoljna politika Izraela (najmanje prema SAD). Ove promene su uticale i na izvore nabavke vojne tehnike i tehnologije. U prvim godinama njegovi izvori teže vojne opreme su Čehoslovačka (u stvari SSSR) i Francuska, a kada je nastupio hladni rat i otpočelo ubrzano pogoršanje odnosa sa istočnim blokom, Izrael se vezao za kolonijalne sile Francusku i Veliku Britaniju. Te dve države, a u manjoj meri SAD i Belgija, postaju tada glavni izvor nabavki oružja i vojne tehnologije. Nakon janskog rata 1967. Izrael se u pogledu uvoza skoro isključivo opredeljuje za SAD, uz snažniji oslonac na sopstvenu vojnu industriju. Formalno, Izrael je i dalje ostao izvan zapadnog vojno-političkog bloka, ali je suštinski postao »štićenik« jedne od baza SAD. Međutim, odnose sa SAD izraelsko rukovodstvo je iskorišćavalo na način koji se u priliknoj meri kosio sa objektivnim interesima američkog kapitala na Bliskom istoku i u Severnoj Africi (posebno interesima američkih naftnih oligopola u arapskim državama). Istovremeno je sve izrazitiije i kretanje spoljne politike Izraela u pravcu sve većeg povezivanja sa konzervativnim i reakcionarnim snagama kapitalističkih zemalja. To kretanje prati jačanie desnih snaga i slabljenje naprednih socijalističkih snaga u samom Izraelu.

U celini, na području Bliskog istoka nastala je dosta zamršena me-

⁵ Poslednja dva šefa izraelskog Generalštaba (Bar-Lev i Elazar) poreklom su jugoslovenski Jevreji. U Palestinu su se preselili pre drugog svetkog rata.

đunarodna i vojno-politička konstelacija.

Osnovnom sukobu između jevrejskog nacionalističkog (cionističkog) pokreta i arapskih nacionalnooslobodilačkih i nacionalističkih pokreta pridružile su se i dve nove, veoma snažne komponente. Prvu predstavlja povezivanje borbe arapskih država, pre svega kroz pokret nesvrstanih, sa antiimperijalističkim

prisutnosti i umešnosti u bliskoistočni sukob dve supersile — SAD i SSSR (reč je o kvalitetno različitom značaju njihove prisutnosti). Klasni karakter bliskoistočnog sukoba posebno se izrazito ogleda u položaju palestinskih izbeglica. Zamršenost međunarodne konstelacije odražava sledeća tabela vojnih činilaca i vojno-tehničkih veza prisutnih na prostoru oko Izraela:

Akteri	Učešće OS u oružanim sukobima između 11. VI 1967. i 6. X 1973.	Osnovni izvori oružja, vojne opreme i tehnologije
Izrael	Aktivno	SAD, V. Britanija
Liban	Vojnički neutralan, naklonjen arapskoj koaliciji	Francuska, SAD
Palestinski oslobodilački pokret (Al fatah)	Aktivno	SSSR, NR Kina
Sirija	Aktivno	SSSR
Jordan	Pasivno	SAD, V. Britanija
Irak	Neučestvovanje	SSSR
Saudijska Arabija	Neučestvovanje	SAD, Francuska, V. Britanija
Egipat	Aktivno	SSSR

težnjama i naporima za postizanje stvarne emancipacije naroda »trećeg sveta« u odnosima sa razvijenim kapitalističkim državama. To povezivanje stalno je jačalo i konačno je politički pobedilo u godinama 1970 — 1973. Druga, posebno sa vojnog gledišta izvanredno značajna komponenta, proizilazi iz

Organizacija i delovanje Zahala

Slično Švajcarskoj, i Izrael se pretežno oslanja na rezervne (mili-cijske) jedinice. Ukupan broj profesionalnih oficira, podoficira i službenika je 25.000 od kojih 12.000 čine stalno jezgro kompletnih rezervnih jedinica. Svake godine u Zahalu služi kadrovski rok 52.000

muškaraca i žena; najveći postotak profesionalnog kadra i regruta je u vazduhoplovstvu, mornarici, padobranskim i nekim drugim »tehničkim« rodovima i službama. Ali i u njima ima rezervnih jedinica. U roku od 48 časova broj vojnika moguće je povećati od 77.000 na oko 400.000, ali u oktobarskom ratu 1973. proces je bio stvarno sporiji. Ako se ima u vidu da se opšta vojna obaveza odnosi samo na Jevreje i oko 30.000 pripadnika orijentalne manjine Druza, ovaj broj čini 12,7% stanovništva iz kojeg se vrši regrutacija. Od vojne obaveze je izuzetno arapsko stanovništvo: oko 250.000 »izraelskih« Arapa i oko 1.200.000 Arapa koji žive na okupiranim teritorijama.⁶ Obveznici služe kadrovski rok između 18. i 25. godine, muškarci 28 do 36 meseci, a žene od 20 do 24 meseca. Oslobođanje muškaraca je veoma retko, i u armiji stvarno pozivaju oko 90% svih obveznika. Kod žena je taj procenat mnogo niži — 50%. Celokupni sistem je veoma egalitaran, razume se, unutar jevrejskog stanovništva. Izraelski građani ostaju vojni obveznici do 55. godine (muškarci) i 34. godine (žene). Muški obveznici stvarno služe u rezervi samo do 45. godine, nakon čega prelaze u civilnu zaštitu. Ove obaveze su duže za rezervne oficire i podoficire. Skoro svi rezervisti su raspoređeni u rezervne jedinice, koje su spremne za borbu u roku od nekoliko časova nakon uzbunjivanja. Takvo stanje bojeve gotovosti traje 11 meseci u godini. Najveća formacija rezerve je brigada sa oko 4.000 vojnika. Brigade kopnene vojske imaju 4 bataljona i pomoćne delove, i po svojoj formaciji slične su divizijama nekih

⁶ Od 1967. je »izraelskim« Arapima dozvoljeno služenje u Zahalu. Stvarni broj takvih je zanemarujući.

drugih armija. Postoje dve vrste rezervnih brigada: u mobilnim brigadama »prve linije« služe vojni obveznici — rezervisti do 39 godina, a u brigadama »druge linije« — muškarci od 40. do 44. godine starosti. Drugu vrstu brigada obično upotrebljavaju za ojačavanje lako naoružanih milicijskih jedinica u prigraničnim naseljima. U oktobarskom ratu 1973. godine verovatno su i te jedinice slali u borbu na okupiranim područjima.

Rezervne jedinice od bataljona do brigade imaju u miru profesionalne starešine, sa malim štabovima i osobljem za održavanje tehnike. Neki komandanti bataljona delimično su u radnom odnosu sa OS ili su čak rezervisti. Većina rezervnih jedinica je organizirana na teritorijalnoj osnovi, tako da svi vojni obveznici stanuju u neposrednoj blizini zbornog mesta (sa skladištem oružja i vojne opreme). Lako pešadijsko oružje, uniforme i ličnu opremu rezervisti čuvaju kod kuća. Godišnja vojna obaveza rezervista u jedinicama »prve linije« je 31 uzastopni dan. U tom vremenu dobijaju iz posebnog državnog fonda oko 80% civilne plate. Rezervni oficiri služe 39 uzastopnih dana. Razlika od 8 dana je potrebna za pripremanje i deaktiviranje jedinica. Do 1967. rezervne jedinice »prve linije« obučavale su se u trogodišnjim turnusima (u prvoj godini na nivou vodova, u drugoj na nivou bataljona, u trećoj na nivou brigada). Rezervne jedinice izvođe višednevne i višenedeljne streljačke i taktičke vežbe na terenu u simuliranim uslovima borbe. Posle 1967. godine rezervne jedinice »prve linije« vežbale su više nego što propisuje zakon. Osim pomenutog razdoblja, pripadnici jedinica »prve linije« vežbaju godišnje i četiri puta po tri dana bez nadoknade (obi-

čno u protivdiverzantskim i protivgerilskim borbama), ili čuvaju pojedine značajne objekte i javna mesta. U jedinicama »druge linije« rezervisti služe godišnje samo 14 dana. Celokupna teritorija Izraela podeljena je na tri vojna područja (severno, centralno i južno), sa posebnim komandama za vazduhoplovstvo i mornaricu. Komandovanje svim jedinicama kopnene vojske u svakom području je jedinstveno, dok je na nivou države centralizovano u jedinstvenom generalštabu.

Pošto su glavna udarna snaga izraelske kopnene vojske tenkovske i oklopne jedinice, zadržaćemo se nešto više na njihovoj organizaciji. U tenkovske jedinice primaju se samo dobrovoljci. Nakon 30-mesečnog kadrovskog roka celokupne posade se određuju u rezervne bataljone i brigade, s tim što je u toku obuke težište na praktičnim vežbama na terenu, uvežbavanju jedinstva posada, i detaljnom upoznavanju svog tenka, samohotke ili oklopnog vozila. Vojni organi pokušavaju da obezbede raznim merama da članovi rezervnih posada žive jedan blizu drugoga, i ostanu u istim jedinicama sve do 40 godina starosti.⁷ Tako su se u ratovima 1956, 1967. i 1973. godine borile brojne nepromenjene posade na istim (samo obnovljenim) tenkovima.

Slično je i kod padobranskih jedinica, koje čine posebni, elitni rod Zahala. I ovde se primaju samo dobrovoljci koji uz to moraju da udovolje i veoma strogim fizičkim i psihičkim merilima. Osnovna obuka u njima traje 110 dana. Zahal ima 6 padobranskih bataljona po 600 ljudi u stalnom sastavu i 12

rezervnih padobranskih bataljona po 700—720 ljudi. Rezervni padobranici prolaze jedanput godišnje kroz veoma stroge zdravstvene preglede, a režim obuke rezervnih padobranaca je jedan od najnapornijih. Izraelski padobranici su u stvari laki pešadini-komandosi, koji imaju oklopna vozila, topove, protivoklopne rakete i teške mitraljeze. Međutim, njihovo osnovno oružje je poznata brzometka izraelske izrade »Uzi« i karabin »Galil«. Padobranici imaju posebnu ulogu i položaj u Zahalu, pre svega zbog zadataka koji im se postavljaju. U časovima »mira«, zajedno sa tehničkim rodovima, glavni su izvođači agresivnih »povratnih« akcija na teritorije susednih država, a posebno u dejstvima protiv palestinskih ustanika unutar Izraela i na okupiranim područjima. Pri tome, osim vlastitih vozila, upotrebljavaju još avione, helikoptere i pse.

Protivpartizansko delovanje izraelskih oružanih snaga

Do junskog rata 1967. u granicama Izraela živelo je 200.000 — 250.000 Arapa, odnosno oko 10% celokupnog stanovništva. Nekadašnja arapska palestinska većina bila je proterana ili je iz straha sama pobegla. Oni koji su ostali nisu živeli na kompaktnoj teritoriji, pa ih je bilo relativno lako nadzirati. Za njih su izraelske vlasti uvele poseban policijski režim, oduzeli im neka građanska prava, i strogo ih kažnjavali za protivdržavnu aktivnost. Izraelski Arapi imaju, doduše, viši životni standard u poređenju s Arapima susednih država, a dozvoljeno im je da formiraju i vlastita udruženja i političke organizacije, pa tako imaju i nekoliko poslanika u parlamentu.

⁷ Odlazak vojnih obveznika u inostranstvo izraelska vlast ograničava posebno visokom taksom za izlazne vize i zabranama za neke kategorije.

Posle osvajanja 1967. godine očekivao se temeljit preokret na tom području. U novim demarkacionim linijama našlo se oko 1,5 milion Arapa, ili oko 36% celokupnog stanovništva, s tom razlikom što su »novi« Arapi kompaktno živeli na stratezijski značajnim područjima, blizu novih granica. Među njima ostali su i aktivisti i čelije palestinskih oslobodilačkih organizacija i skriveno oružje. Mnogi Arapi su u tome videli početak kraja Izraela. Međutim, od očekivanog masovnog otpora okupatora nije bilo većih rezultata. Najviše partizanskih napada i akcija bilo je u prve dve godine po okupaciji, i to na području Gaze, a prema izraelskim podacima najčešće žrtve su bili kolaboracionisti. Tako efikasno paraliziranje potencijalnog pokreta otpora Izraelci su postigli, pre svega, poboljšanjem i upotpunjavanjem starog sistema vojnih, policijskih, političkih, ekonomskih, kulturnih i drugih mera, primenjujući ih diferencirano na pet geografskih područja: (1) Izrael; (2) zapadna obala reke Jordana (bez istočnog dela Jerusalima, koji je bio anketiran); (3) Sinaj; (4) Gaza; i (5) Golanska visoravan. Slobodno kretanje arapskog stanovništva onemogućeno je između područja 2, 3, 4 i 5, a organizirano preseljavanje delimično je omogućeno iz područja 2 i 4 na Sinaj i područja 4 na područje 2, te iz svih okupiranih područja u susedne arapske države. Arapski radnici iz područja 2 i 4 mogu sa posebnim dozvolama ići na rad u Izrael. Režim je najstroži u odnosu na stanovnike Gaze, manje strog na zapadnoj obali Jordana, a najliberalniji u slučaju Druza⁸ sa Golana (Arapi su proterani ili su napustili visoravan 1967. godine). Ove

⁸ Osim Jevreja, jedino Druzi mogu ići naoružani.

razlike, kao i posebne olakšice Druzima, deo su izraelske politike »deli i vladaj«. Jedino oko 35 km dugi i 8 km široki pojas Gaze Izraelci su zadržali opasanog bodljivakom žicom, minskim poljima, stražarnicama i sl. Na taj način su praktično onemogućili neposredne dodire porobljenog stanovništva sa susednim arapskim državama, kao i kontakte sa palestinskim pokretom izvan izraelskih granica. Kontakti su mogući jedino putem radija, uvoza udžbenika i dopisnog polaganja školskih ispita u obrazovnim ustanovama Egipta. Pod strogom kontrolom celokupna vanjska trgovina se odvija preko izraelskog teritorija i opterećena je carinama. U Gazi, Izraelci su delimično porušili i preuredili naselja i logore, tako da oklopna vozila imaju veoma brz pristup do bilo koje tačke ovog pojasa u slučaju nemira. Na ovom izoliranom području civilni službenici se retko pojavljuju nenaoružani, a vojne patrolе su redovne. Stanovništvu zapadne obale reke Jordana dozvoljena je povremena trgovina sa Jordanom, s tim što izraelske pogranične straže detaljno pregledaju transporte, prtljag i putnike. Osim sa Jordanom, sve ostale granice Izraela su zatvorene. Pretres Arapa je, takođe, redovna pojava na cestama Izraela.

Uređivanje unutrašnjih odnosa na područjima zapadne obale Jordana i u manjoj meri u Gazi Izraelci su u većoj meri prepustili arapskim lokalnim organima, lokalnim sudovima prvog stepena i nenaoružanoj arapskoj policiji. Izraelske vojne komande nadziru rad tih organa i više puta su deportirale arapske predsednike opština i načelnike. Arapi ne smeju sudski tužiti izraelske okupacione vlasti zbog kršenja sloboda, oduzimanja i uništavanja imovine itd., a sva

arapska udruženja na okupiranim teritorijama su zabranjena. U arapskim naseljima izraelske vojne vlasti najčešće primenjuju kolektivne mere odmazde za partizanska i diverzantska dejstva, a porodicama kod kojih nađu ili u koje sumnjaju da skrivaju partizane ili oružje, ruše kuće eksplozivom ili buldožerima. Po podacima specijalnog odbora Komiteta OUN⁹ izraelska vojska je samo u prve dve godine okupacije uništila na okupiranim teritorijama 7.554 kuće, a u brojnim slučajevima proganjala je cela sela, držala stanovnike po 24 i više časova na trgovima ili njivama, zatvarala ugledne građane kao taoce, i dr. Prilikom pretresa i kontrole u vreme policijskog časa bilo je na desetine ubijenih, a nekoliko hiljada ljudi je proterano u susedne arapske države, među kojima i brojni arapski intelektualci. Protiv zatvorenika upotrebljavane su posebne vrste mučenja, a u zatvorima je registrirano nekoliko desetina smrtnih slučajeva i teških psihičkih trauma. Kao što se vidi, izraelski metodi nisu se bitno razlikovali od metoda drugih okupatora, a svoje zastrašivačke operacije izraelske vlasti pokušavaju da kombinuju sa delovanjem široko razvijene obaveštajne službe među arapskim stanovništvom.

Sistem borbe Zahala sa palestinskim oslobodilačkim pokretom ima još sledeće elemente.

— Napadi izraelskog vazduhoplovstva i mornarice, artiljerije, oklopnih jedinica, padobranaca i

⁹ Komitet su, na osnovu rezolucije Generalne skupštine br. 2443 (XXIII), obrazovali predstavnici Cejlona (predsednik), Somalije i SFRJ. Izraelska vlada je odbila saradnju sa Komitetom, izgovarajući se da je neobjektivan i onemogućila njegov rad na okupiranim teritorijama.

terorista-agenata na logore, jedinice, upravne i političke organe, te pojedine vođe palestinskog pokreta u susednim arapskim zemljama, i drugde. Pri tome je veoma mnogo stradalo arapsko civilno stanovništvo; posle 1970. godine najveće ljudske i materijalne žrtve bile su u južnom delu Libana. Izraelska politika vojnih represalija je svesno sračunata na to da prisili susedne arapske države, da same onemoguće ili ograniče vojno delovanje Palestinaca. Druga namera je — zabiti klin između palestinskog pokreta i lokalnog stanovništva. Ovakva agresivna politika postigla je izvesne rezultate u Jordanu, delimično u Libanu, dok je u Siriji bila bezuspešna. U svim arapskim državama i većem delu sveta to je Izrael politički i moralno veoma skupo koštalo.

— Izraelska vojno-obaveštajna služba u susednim državama i agenti u samom palestinskom pokretu.

— Izgradnja vojno-poljoprivrednih naselja NAHAL na stratejijsko značajnim tačkama duž novih linija obustave vatru sa Jordanom, Sirijom i na Sinaju. U ova utvrđena naselja dolaze dobrovoljci-omladinci i omladinke, na rok koji je jednak kadrovskom roku u operativnoj armiji. U tom vremenu redovno dobijaju plate i bave se, pored vojnih vežbi, poljoprivrednom proizvodnjom. Nadzor nad naseljima, organizaciju veze i snabdevanje reguliše posebno odeljenje ministarstva odbrane. Izraelske vlasti nastoje da nahalisti stalno ostanu u naseljima, i u tu svrhu nude im oslobađanje od poreza, subvencije za nabavku opreme itd.¹⁰ Iako u tim

¹⁰ Sistem NAHAL i sistem poluvojnih omladinskih brigada GADNA bila su dva značajna izvozna artikla Izraela u zemlje tropske Afrike.

naseljima nema tradicionalne vojne discipline, nahalisti obavljaju funkciju pograničnih straža i učestvuju sa jedinicama padobranaca i komandosa u protivpartizanskim i protivdiverzantskim operacijama.

— Nenaseljeni i očišćeni pojasevi zemlje uzduž linije prekida vatre pokriveni su bodljikavom žicom, minskim poljima i izoranim stazama. Obavezni dodatak su tajni elektronski detektori, koji su u uslovima pustinje ili polupustinje sa retkim skrivalištima veoma efikasni. Neredovne ali česte patrole, nadzor sa zemlje i iz vazduha, stalno spremne mobilne jedinice (vodovi) padobranaca i komandosa sa helikopterima i oklopnim vozilima, sistem brzog obaveštavanja i stizanja do bilo koje tačke dopunjavaju sliku sistema sa vojno-tehničkog gledišta. Tome treba dodati i naoružanu miliciju Druza.

Druge osobenosti izraelskog vojnog sistema

Izraelska armija je preuzela na sebe i mnoštvo tzv. »nevojnih« funkcija, od kojih je najznačajnija obuka omladine i doseljenika. Predvojnička obuka omladine od 14 do 18 godina sprovodi se kroz omladinsku organizaciju GADNA, a organizacija za stariju omladinu NAHAL povezuje teritorijalno širenje Izraela, poljoprivrednu proizvodnju i vojnu službu. Preko organizacije NAHAL i drugih kanala Zahal je povezan i sa pokretom seoskih komuna (kibuca). Izraelska vojska aktivno traži kadrove profesionalnih oficira, pilota, padobranaca itd. među omladinom i kibucima. Iz redova kibuca, u kojima živi svega 4% izraelskog stanovništva, izlazi preko 25% komandnog kadra.

Druga osobenost izraelske armije jeste i relativno kratka karijera nižih profesionalnih starešina. Brzim menjanjem i »obrtnanjem« profesionalnih kadrova izraelsko vođstvo želi da obezbedi dinamičnost armije, a, s druge strane, da osigura stalan priliv disciplinovanih i proverenih kadrova iz armije u državne službe, privredu, škole, itd. Takva politika rotacije omogućava relativno brzo napredovanje sposobnijih kadrova, kao i ranije penzionisanje odnosno prelazak u rezervu. Prosečna starost izraelskih potpukovnika je 30—35, pukovnika 35—40 i brigadnih generala 40—45 godina. Od deset dosadašnjih šefova Generalštaba sedmorica su na taj položaj imenovani pre 40. godine starosti.

Među nevojničkim funkcijama Zahala treba pomenuti još i njegovu ulogu u naučnoistraživačkom radu. To, pre svega, važi za područja koja su neposredno vezana s vojnim potencijalom — nuklearnu energiju i raketnu balistiku. Za vojno orijentirani naučnoistraživački rad Izrael daje oko 3% ukupnog nacionalnog proizvoda, što je veoma visok deo. Izraelsko vođstvo je još odavno nastojalo da izgradi što zaokruženiji vlastiti vojno-ekonomski sistem, kako bi smanjilo svoju zavisnost od vanjskih dobavljača, prevoza i eventualnih mogućnosti pritiska od strane prijateljskih velesila. Ove želje su se, doduše, često ukrštale sa objektivnim ekonomskim i kadrovskim mogućnostima, zbog čega se Izrael orijentisao na što tešnju saradnju sa razvijenim kapitalističkim državama, uz čiju pomoć je razvio savremenu i dosta snažnu vlastitu vojnu industriju. Ona deluje u sklopu ministarstva odbrane, i sa svojih 50 tvornica i stotinama kooperanata predstavlja najveći in-

dustrijski kompleks u državi. Ta industrija zadovoljava 90% potreba za lakim i srednjim naoružanjem i municijom, a pored toga Izrael izvozi lako oružje u 35 država u ukupnoj vrednosti od oko 40 miliona dolara godišnje. Izraelska vazduhoplovna industrija zapošljava preko 15.000 ljudi, izrađuje po licenci tri vrste aviona (*Arava*, *Jet Commander*, *Fouga Magister*), te svoju verziju poboljšanog *Miraža III* c. Proizvodi i rakete *Gabriel*, *S-11* i *Matra*.

Pa ipak, bez obzira na dostignuti visoki stupanj razvoja, koji je posebno izražen u vazduhoplovnoj i vojnoelektronskoj industriji, izraelski vojno-ekonomski kompleks je još veoma zavisian od inostranstva. To, pre svega, važi za najnoviju serijsku vazduhoplovnu tehniku, rakete, tenkove, tešku artiljeriju itd. Osnovni izvor ove tehnike su SAD, a problem nije samo i ne toliko vojnotehnički, koliko politički i finansijski. Nivo trke u naoružanju ratujućih strana na Bliskom istoku i zahtevi agresivne izraelske politike su, posle 1967, tako visoki, da uveliko prevazilaze ekonomsku snagu Izraela i nivo finansijske pomoći jevrejskog kapitala. Upravo zbog toga Izrael se našao u položaju sve veće zavisnosti od američke državne ekonomske i vojne pomoći.

Poznato je da izraelska strategija »munjevitog rata« ima značajnu e-

konomsku podlogu. Sistem koji mobilizira tako visok postotak sposobnog stanovništva, ne može izdržati dugotrajne napore i kratkog je daha. Povećanje procenta mobilisanog stanovništva na određenom nivou onemogućava izvršavanje normalnih proizvodnih funkcija. Izrael ima razgranatu i jako specijaliziranu privredu, koja je u velikoj meri usmerena na vanjskotrgovinsku razmenu, te se zbog toga našao u poslednjem ratu u težem ekonomskom položaju nego njegovi industrijski manje razvijeni protivnici. Izraelska civilna industrija je praktično obustavila proizvodnju, a snabdevanje civilnog stanovništva snažno je pogodila rekvizicija teretnih kamiona.

Bibliografija:

Pored izvora pomenutih u tekstu, značajniji izvori su: »Izraelski korpus civilne zaštite«, »Odbrana i zaštita«, br. 4/1973; J. Weller, »Izraeli paratroopers«, *Military review*, 3/1973; J. Weller, »Military aspects of the Palestinian collapse«, *Military review*, 7/1973; United Nations, A/8089, »Report of the Special Committee, to investigate Israeli practices affecting the Human Rights of the population of the occupied territories«, New York, 1971.

Dr Anton BEBLER